

Muharrem Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, Siyasal Kitabevi, Temmuz 2014, ISBN: 9786054627776

Bariş GÜRSOY*

Uluslararası ilişkiler çalışmalarının en keyif verici yönlerinden birisi muhtemelen pek çok farklı sosyal bilim disiplininin ilham alma yeteneğidir. Diplomasi alanındaki çalışmalar için de durum aynıdır. Uluslararası ilişkilerin gerek ampirik gerekse kuramsal olarak devletleri ve devlet adamlarını ilgilendiren bir “iş” olmaktan uzaklaşmasıyla diplomasi de sadece diplomat ya da dış ilişkiler bürokratlarını ilgilendiren bir süreç olmaktan çıkmıştır. Diplomasinin bir ikna sanatı olduğu düşünülürse bunun sosyoloji, iletişim ve psikoloji gibi disiplinlerden yararlanacağı açıktır. Muharrem Ekşi bu eserinde sosyal inşacı kuram temelinde geleneksel diplomasi çalışmalarının odaklandığı tarihsel anlatının ötesine geçerek çok boyutlu bir yaklaşımla konuyu ele almıştır.

Prof. Dr. İlhan Uzgel’in önsözünü yazdığı çalışma üç bölüm halinde kaleme alınmıştır. Birinci bölümde çalışmanın üzerine oturtulacağı kuramsal temel ile kavramsal çerçeve çizilmiştir. İkinci bölümde kamu diplomasisi tanımlanarak önemli parametreleri anlatılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise ilk iki bölümde çizilen çerçeve dâhilinde Ak Parti dönemine odaklanılarak kamu diplomasisinin söylemine ve yürütülen faaliyet ve projelerde rol oynayan kurumlar anlatılmıştır. Çok sayıda örnek, haritalar, istatistikler ve konuya dair pek çok güncel veri kullanılarak ortaya oldukça doyurucu bir çalışma çıkmıştır. Ayrıca kitabın sonunda yer verilen Ak Parti Döneminde İmzalanan Kültür Antlaşmaları ve Kültür Enstitüleri’nin Ülkelere Göre Dağılımlarına ilişkin ekler çalışmayı zenginleştirmiştir.

Çalışmanın araştırma sorularının, amacının ve öneminin anlatıldığı giriş bölümünde yazar, uluslararası ilişkilerin temel belirleyici unsuru olan devletin başat konumunun sorgulanmasına yol açan yapısal ve güncel meseleleri gündeme getirmiştir. Bu bağlamda henüz emekleme aşamasındaki kamu diplomasisine ilişkin çalışmalara kuramsal ve kavramsal bir çerçeve getirme amacının altını çizerek söz konusu alandaki literatür boşluğunu gidermeye çalıştığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra çalışmanın konstrüktivistbir yaklaşıma sahip olduğu belirtilirken, kamu diplomasisinin “yumuşak güce dayanan sivil toplum temelli, kamuoyu-odaklı yeni diplomasi tarzı”¹ olduğu ifade edilmiştir.

* Dr., Adnan Menderes Üniversitesi
1 A.g.e.,10.

Çalışmanın ortaya çıkış amacı da olan kamu diplomasisinin kuramsal ve kavramsal çerçevesi aynı zamanda ilk bölümü de başlı başına oluşturmaktadır. Buna göre konunun dört ana bileşeni olarak yumuşak güç, diplomasi, kamuoyu (medya) ve sivil toplum arasındaki ilişki irdelenmektedir. Bu ilişki ağının öznelere açık-klanmasında kullanılan konstrüktivist kuramın uluslararası ilişkiler çalışmalarına getirdiği yenilikçi anlayış gerekçeleri ve ele alınan konuyu açıklama yeteneği bakımından değerlendirilmiştir. Konstrüktivizmin, uluslararası ilişkileri normlar, kurallar ve düşünceler dünyası olarak ele almasıyla, çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan ana bileşenlerin açıklanması anlamında metodolojik bir avantaj sağladığının altı çizilmiştir. Yazara göre devletlerin toplumlarla ilişkilerinin politikası olan kamu diplomasisi, konstrüktivizmin sosyal eylem ve aktörler arasındaki ilişkilere odaklanmasıyla örtüşmektedir. Buna ek olarak uluslararası sistemdeki özneler arasındaki anlayış, güven ve ilişkileri inşa etmeye dayalı faaliyet ve yöntemlerin kamu diplomasisinin konstrüktivist kapasitesine işaret ettiği vurgulanmıştır.²

Kamu diplomasisine ilişkin tartışmaların bileşenlerinden yumuşak güç, kamuoyu (medya) ve sivil toplum birinci bölümün diğer başlıkları olarak ele alınmıştır. Yazar çalışmada kamu diplomasisini yumuşak gücü politikaya dönüştüren bir araç olmanın ötesinde sivil toplum temelli ve kamuoyu odaklı bir diplomasi tarzı şeklinde tanımlayarak yumuşak güç tartışmalarına katkı yapmaktadır. Böylece yumuşak gücün yeni diplomatik olanaklar sağlayarak geleneksel diplomasi anlayışında dönüşüme yol açtığı ifade edilmiştir. Diplomaside yaşanan dönüşüm anlatılırken tarihsel bir perspektif sunularak yeni diplomasinin tüm aktörleri içermesinin zorunluluğunun altı çizilmiştir; sivil toplum ve dolayısıyla kamuoyunun önemi açıkça belirtilmiştir. Kamu diplomasisinin yapılış nedeni olan kamunun desteğinin sağlanması amacı “kamuyu” çalışmanın kalbine yerleştirmektedir. Bu noktada üzerinde durulan bir diğer tartışma medya – kamuoyu – dış politika üçlüsü arasındaki ilişkidir. Medyanın gündem belirleme, kamuoyu oluşturma, kamuoyu desteği üretme gibi rollerinin vurgulanmasının yanında bilişim alanında yaşanan gelişmelerin medya – siyaset ilişkisini dönüştürdüğü ve diplomasinin de geçmişe nazaran daha açık bir şekilde yapıldığı değerlendirilmiştir. Bu açıklık ve çok aktörlü diplomaside sivil toplumu yedek kulübesinde bekletmek mümkün değildir. Yazar kamu diplomasisinin sivil toplumla birlikte yürütüldüğünü belirterek, devletler ve sivil toplum arasında politikaları destekleme ya da sorgulama anlamında iki taraflı bir etkileşim sürecinin yaşandığına dikkat çekmiştir.

Kitabın ikinci bölümü kamu diplomasisi kavramının tanımlanması ile kullanılan araç ve yöntemlere ayrılmıştır. Farklı yazarların kamu diplomasisi tanımlarından yola çıkarak hem kavramın kullanım tarihçesi anlatılmış hem de diğer disiplinlerle olan ilişkisi incelenmiştir. Bunun yanı sıra klasik diplomasi ile karşılaştırmaya gidilerek; özne, aktör, hedef kitle, araç ve yöntemler açısından farkları dile getirilmiştir. Ekşi'ye göre klasik diplomasi devletten devlete resmi ilişkileri kapsar ve gizli yürütülür; kamu diplomasisi ise devletten topluma ve toplumdan topluma, hükümet harici aktörler, kamuoyu ve toplum önünde gerçekleştirilir ve gayri

² A.g.e., 23.

resmidir.³ Bu ayrışmadan yola çıkan yazar bir modelin ortaya koyulması gerekliliğinden hareketle kamu diplomasisinde kullanılan teknik, yöntem ve araçları disiplinler arası bir perspektiften incelemiştir.

Buna göre kamu diplomasisi modelini açıklamak için öncelikle halkla ilişkiler ve iletişim faaliyetleri bağlamında bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Halkla ilişkilerin imaj, itibar, algı yönetimi, rıza üretimi, spindoctor yöntemi, reklam ve tanıtım kampanyaları gibi yöntem ve araçları kamu diplomasisinde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Uluslararası ilişkilerde prestijin sadece materyal unsurlardan oluşmadığı düşünülürse imaj-prestij yönetiminin önemi ortaya çıkmaktadır. Kamuoyu görüşlerinin etkilenmesi ise algı yönetimi vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bir diğer iletişim aracı ise pazarlama ve reklamcılık konularına ait olan markalama kavramıdır. Ulusal markalama ile devletler yumuşak güç unsurlarını ön plana çıkararak ülkelerine yatırımcı ve turist çekmek için itibar ve saygınlık kazandırmaya çalışmaktadırlar.

Kamu diplomasisinin çok yakın ilişkide bulunduğu bir diğer faaliyet ise propagandadır. Bu bağlamda yönetme ve yönlendirme üzerinden işleyen propaganda faaliyetleri haber yönetimi, gündem belirleme yöntemi, çevreleme (framing) yöntemi (bilgilerin işlenmesi süreci) ile gerçekleşmektedir. Siyasi ikna sanatı olarak tanımlanabilecek lobcilik faaliyetleri esasen hedef kitlesi siyasiler (karar alıcılar) olmakla birlikte karar alıcıyı kamuoyu üzerinden etkilemeye çalışan kamu diplomasisiyle bulunduğu ortak noktalar bakımından kullanılabilir önemli araçlardan birisi haline gelmektedir. Hükümetlerin kendilerini ifade etmeleri ve politikalarının müdafaası anlamında kullandıkları bir diğer iletişim tekniği savunuculuktur. Stratejik iletişim yönetimi ise verilecek mesajların oluşturulmasına ilişkin araç ve yöntemlerin belirlenmesini içermektedir.

Bilgilendirme ve tanıtım faaliyetleri enformasyon programları kapsamında incelenmiştir. Yabancı ülke halklarına ülkenin tarihini, kültürünü, sanatını, fikirlerini, siyasi değerlerini ve dış politikasının anlatılmasıdır. Doğal olarak kitle iletişim araçları kamu diplomasisinin temel vasıtalarından biridir. Televizyon, radyo, gazete, sinema ile internet ve sosyal ağlar yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca dış kamuoyunun nabzını tutmak için araştırmalar ve anket çalışmaları yapılmaktadır. Bu tür araçlar kitapta dinlenme faaliyetleri adı altında sınıflandırılmıştır. Bunların yanı sıra eğitim ve akademik faaliyetler (değişim programları), kültür ve sanat faaliyetleri hedef kamuoyunda sempati üretimi bakımında önem taşımaktadır. Kamu diplomasisi ve kültür diplomasisi ilişkisi bağlamında diplomasi ve kültür elçiliği (yurttaş – vatandaş diplomasisi) kamu diplomasisi türleri arasında sayılmıştır.

Ekşi, kitabının üçüncü bölümünü Türk kamu diplomasisine ayırmıştır. Bu bölümde Ak Parti'nin dış politika anlayışını bir zihniyet değişimi çerçevesinde ele alan Ekşi, söz konusu dönemin yumuşak güç politikalarının hâkimiyetinde geçtiğini değerlendirmektedir. Davutluğunun Yeni Osmanlıcı dış politika anlayışını yumuşak güç ve kamu diplomasisi bağlamında incelemektedir. Detaylı bir incelemeye tabi tutulan döneme ait dış politika retoriklerini merkez ülke söylemi,

3 A.g.e., 86.

bölgesel güç söylemi, çok boyutlu dış politika söylemi, akil ülke markalaması, (dış yardımlar yoluyla) donör ülke markalaması, model ülke ve Ak Parti hikayesi başlıkları altında incelemektedir. Bu kısımda kamu diplomasisiyle ilgili kuramsal ve kavramsal açıklamalarının örneklerle zenginleştirildiğine tanıklık etmekteyiz.

Diğer yandan Türk dış politikasında yumuşak güç politikalarının bir değerlendirilmesi yapılmaktadır. Öncelikle yumuşak güç söylemi ve algısı üzerinde duran yazar, Türkiye'nin küresel imajının inşa edilmesinde etkili olan bazı olayları satırlara taşımaktadır. 1 Mart tezkeresinin reddedilmesi, Davos ve Mavi Marmara olayları üzerinden Orta Doğu ülkelerinde oluşan olumlu imajın altı çizilirken; Suriye ile ilişkilerin gerilmesi ve Arap Baharı'nın bu durumu olumsuz etkilediği belirtilmektedir.

Yumuşak gücün kullanımını bir dış politika stratejisi olarak sunan Ekşi; ritmik diplomasi, vize politikası, komşularla sıfır sorun politikası, Ermenistan'la normalleşme açılımı ve Medeniyetler İttifakı Girişimi'ni incelemiştir. Bu incelemeleri arasında Birleşmiş Milletler ve İslam Konferansı Örgütü bünyesinde etkin diplomasi yürütülmesi ve çeşitli uluslararası örgütlerle işbirliği ve istişare mekanizmalarının kurulması ile medeniyetler arasında çatışma yerine diyalogu öne çıkaran projeler üretilmesi yumuşak gücün küresel anlamda kullanımına birer örnek olarak görülmektedir. Bunun yanında çok sayıda ülke ile vize muafiyeti protokollerinin yapılması ve birbirleri ile sorunlar yaşayan komşular arasında arabuluculuk rolü üstlenilmesi söz konusu stratejinin ikili ilişkiler ve bölgesel çapta örnekleri olarak çalışmada yer almaktadır.

Çalışmanın üzerinde titizlikle durduğu bir diğer konu Türk kamu diplomasisinin kurumları ve aktörleridir. Başta Dışişleri Bakanlığı ve bünyesindeki genel müdürlükler, Diplomasi Akademisi Başkanlığı ve Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün görev tanımları ve faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin ilk kültür diplomasisini uygulayan Yunus Emre Enstitüsü'nün yürüttüğü eğitim, kültür ve sanat faaliyetleri anlatılmıştır. Ayrıca Enstitü'nün Türkoloji, Türkçe Seçmeli Yabancı Dil, Balkanlarda Kültürel Mirasın Yeniden İnşası, Balkanlarda Geleneksel Türk El Sanatlarının İhyası ve 100 Türkiye Kütüphanesi projeleri incelenmiştir. Ayrıca Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı'nın kurumsal yapısı ve faaliyet alanları konusunda bilgi verilmiştir. Başbakanlık Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), İnsani Dış Yardım Diplomasisi ve son olarak TRT'nin çeşitli dillerde yaptığı yayınlarla kamu diplomasisine verdiği hizmetler gözden geçirilmiştir. Ancak yazara göre kamu diplomasisi yürütmekle görevli bu kurumlara faaliyetlerinde rehberlik edecek bir yol haritası ya da strateji belgesinin olmaması ciddi bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

Sosyal bilimlerde pek az kavramın tanımlanması üzerinde uzlaşma vardır. Kamu diplomasisi ise kesinlikle bunlardan biri değildir. Ekşi'nin eseri, kavramın kuramsal temellere oturtulması ve son dönem Türk dış politikasının içindeki yerinin değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Akıcı ve sade dille okuru yormadan doyurucu bilgi ve analiz sunan bu çalışma hem dış politika analizi konularında hem de Türk dış politikası alanında çalışanlar için önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.